BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM DERGİSİ
2026, Cilt 43-5, Makale e26009
https://doi.org/10.52597/buje.1799409

Kaynaştırma, Bütünleştirme ve Kapsayıcı Eğitimde Kavramsal Dönüşüm: Sistematik Alan Yazın Taraması

Oğuzhan Hazır[a], Muhammed A. Karal[b] ve Mustafa Karnas[c]

Öz

Bu çalışma; "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının ulusal ve uluslararası alan yazındaki karşılıklarını, tanımlarını ve kullanım sıklıklarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışmada, 2000–2024 yılları arasında TR Dizin'de indekslenen makaleler sistematik alanyazın taraması yöntemiyle değerlendirilmiştir. Belirlenen kriterler doğrultusunda, 127 dergide yayımlanan 64.517 makale taranmış; 317 makale betimsel içerik analiz sürecine dâhil edilmiştir. Bulgular, bu kavramların alanyazında çoğunlukla birbirinin yerine kullanıldığını ve uluslararası standartlarla uyum konusunda çeşitli güçlüklerin yaşandığını göstermektedir. Özellikle "kaynaştırma" kavramının "inclusion", "mainstreaming", "integration"; "kaynaştırma/bütünleştirme" kavramının "inclusion", "mainstreaming/inclusion" ve "inclusion/integration" gibi İngilizce terimlerle karşılandığı görülmektedir. Alanyazında "bütünleştirme" kavramı çok fazla yer almazken, son yıllarda "kapsayıcı eğitim" kavramının "inclusive education" olarak kullanıldığı görülmektedir. Çalışma, kavramsal belirsizliklerin önüne geçmek ve standardizasyon amacıyla uluslararası terminolojiyle uyumlu çalışmalar yapılmasını önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bütünleştirme, kapsayıcılık, kapsayıcı eğitim, kaynaştırma, kaynaştırma/bütünleştirme

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 08.10.2025

Düzeltme Tarihi: 20.02.2026

Kabul Tarihi: 12.03.2026

Elektronik Yayın Tarihi: 29.06.2026

Makale Türü

Derleme

Giriş

Eğitimin herkes için evrensel bir hak olduğu anlayışı tarihsel süreç içerisinde uluslararası düzeyde giderek daha fazla kabul görmüş ve birçok ülke farklı dönemlerde eğitim hakları konusunda çeşitli yasal düzenlemeler hayata geçirmiştir. Ancak bu gelişmeler her ülkede aynı hızda ve şekilde gerçekleşmemiş, bazı ülkeler bu alanda hızlı ve kapsamlı ilerlemeler kaydederken, bazıları daha yavaş bir gelişim göstermiştir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), 1954 yılına kadar öğrencileri ten rengine göre ayıran bir eğitim sistemine sahipken, günümüzde kapsayıcı eğitime öncülük eden ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu dönüşümün temelinde, halkın ve akademik camianın eğitimin herkes için adil bir şekilde sunulması gerektiği yönündeki inancı ve bu doğrultuda yürütülen hak arayışları sonucu yapılan yasal düzenlemeler yatmaktadır. Türkiye tarihinde ise ten rengine ve ırka yönelik bir ayrıştırmaya rastlanmamış ve eğitimin herkes için olduğu düşüncesiyle atılan yasal adımlar eski tarihlere dayanmaktadır. Örneğin Cumhuriyet öncesi dönemde, Sultan II. Abdülhamid, özel gereksinimli bireylerin eğitimine önem vererek 30 Eylül 1889 tarihinde Sağır ve Dilsiz Mektebi'nin açılması talimatını vermiş; 1891 yılında ise bu okula görme engelliler için bir sınıf eklenmiştir (Çitil, 2021). Cumhuriyetin ilk yıllarında, 5. Milli Eğitim Şurası'nda özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik kapsamlı bir rapor hazırlanmış (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1953); ardından, 1961 Anayasası'nın 50. maddesinde yer alan "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır." (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 1961, madde. 50) ifadesiyle anayasal bir güvenceye kavuşmuştur. Ancak, eğitimde ayrıştırmaya karşı çıkan, herkesin eğitim hakkı olduğunu savunan ve adaletli eğitimi temel alan günümüzdeki kapsayıcılık anlayışına gelinmesinde 1975 yılında çıkarılan özel eğitime muhtaç çocuklar yönetmeliği (MEB, 1975) ve 1983 yılında yayımlanan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (MEB, 1983) ile başlayan ve daha sonrasında yapılan yasal düzenlemeler önemli bir yer tutmaktadır.

[a] *Sorumlu yazar, Atatürk Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, oguzhanhazir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6010-9364*
[b] *Sinop Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, muhammedkaral@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7721-3555*
[c] *Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, mkarnas.kilis@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0304-1791*

Alıntılamak için: Hazır, O., Karal, M. A., & Karnas, M. (2026). Kaynaştırma, bütünleştirme ve kapsayıcı eğitimde kavramsal dönüşüm: Sistematik alan yazın taraması. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *43-5*, Makale e26009. https://doi.org/10.52597/buje.1799409

Ülkelerde geliştirilen ulusal yasalar, uluslararası sözleşmeler ve bu alanda yapılan çalışmalar eğitimde eşit fırsatlar sunmayı amaçlayan çeşitli kavramların alanyazında yer almasına zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, İngilizce alanyazında sıkça karşılaşılan "mainstreaming", "integration", "inclusion" ve "inclusive education" gibi kavramlar, Türkçeye çoğunlukla "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kapsayıcılık" ve "kapsayıcı eğitim" olarak çevrilmiş; alanyazında ve MEB'in bazı mevzuatlarında (MEB, 2012, 2023) bu çevirilerin hem terminolojik hem de kavramsal düzlemde birbirinin yerine kullanıldığı da görülmüştür.

Bu çalışma, söz konusu kavramların yalnızca tanımsal değil, aynı zamanda tarihsel ve bağlamsal düzlemde nasıl bir anlamsal dönüşüm geçirdiğini irdelemektedir. Ayrıca bu kavramların ulusal ve uluslararası alan yazındaki karşılığı ve politika belgeleri ile akademik çalışmalarda nasıl kullanıldığı ele alınmıştır. Böylelikle bu belgelerde yer alan kavramların kullanımındaki farklılıklar analiz edilerek eleştirel bir perspektif ile sunulmuştur. Ayrıca, çalışma uluslararası standartlarla uyumlu bir terminolojik tutarlılık sağlanması adına kanıta dayalı önerilerde bulunmaktadır.

Uluslararası Alanda Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa Tarihsel Gelişim

Türkiye'deki özel eğitim sistemini oluşturan yasal mevzuatlar incelendiğinde ABD özel eğitim mevzuatları ile önemli derecede benzerlikler olduğu görülmektedir (bkz., MEB, 1997; Individuals with Disabilities Education Improvement Act [IDEA], 2004). Birleşik Krallık ise kavramsal çerçevenin ve terminolojinin şekillenmesine uluslararası alanyazın düzeyinde "bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" alanlarında kayda değer katkılar sağlamıştır (bkz. Warnock Report, 1978). Bu nedenle, çalışmada ayrıştırmadan kapsayıcılığa uzanan tarihsel dönüşüm incelenirken, Türkiye özelinde özellikle ABD'nin etkisine; kavramsal tartışmalarda ise ABD ve Birleşik Krallık'ın katkılarına odaklanılmıştır.

Yirminci yüzyılın başında ABD'nin çeşitli eyaletlerinde özel eğitim sınıfları ve özel eğitim okullarının sayısı artmaya başlamış 1920'lere gelindiğinde ülkenin yarısından fazlasında özel eğitim sınıfları olduğu ifade edilmiştir (Ferguson, 2014). Benzer yıllarda, İngiltere'de, 1918 Eğitim Yasası (United Kingdom Parliament, 1918) ile özel gereksinimli bireylerin eğitimi zorunlu hale getirilmiş ve destek eğitimle ilgili daha kapsamlı tedbirler alındığı ifade edilmiştir (Barnes, 1991). Birleşmiş Milletler (BM), 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni yayımlayarak kapsayıcı paradigmaya önemli katkı sağlamış, eğitimin herkesi kapsaması gerektiği ile ilgili olan bildirgenin 26. maddesi BM'ye üye ülkeler için yasal zemin oluşturmuştur: "Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır… İlköğretim zorunludur" (1. fıkra). "Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yaygınlaştırmalıdır" (2. fıkra) (BM, 1948). Bu karar, BM üyesi ülkeler için herkesi kapsayan bir eğitimin uluslararası alanda temellerini oluşturmuş ve pek çok ülkenin eğitim politikalarına yön vermiştir (Morsink, 1999).

Eğitim ortamları ve uygulamaları bağlamında ayrıştırmadan kapsayıcılığa doğru gerçekleşen paradigma değişiminde, 1954 yılında ABD'de gerçekleşen Brown v. Board of Education adlı mahkemede alınan kararlar önemli bir yere sahiptir (Brown v. Board of Education, 1954). Bu karar, 1896'da "beyaz" (white) ve "renkli ırklar" (colored) için "eşit ama ayrı" (seperate but equal) kamusal alanların oluşturulmasına izin veren Plessy v. Ferguson davasındaki kararı geçersiz kılmıştır (Plessy v. Ferguson, 1896). Bu mahkeme kararı ile birlikte eğitimde ırka dayalı ayrımcılığın önüne geçilmiş olup kapsayıcılığın temellerini oluşturan bu karar özellikle eğitimde fırsat ve imkânlar anlamında ırka dayalı ayrıştırmanın ortadan kaldırılmasını vurgulamıştır (Brown v. Board of Education, 1954). Ancak bazı çalışmalar, 1954 yılından sonraki uygulamaların ilk başlarda günümüzdeki kapsayıcılık anlamından çok uzak olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, özel eğitim okullarındaki azınlık çocukların, eşit olmayan koşullarda ve önyargılı değerlendirmeler sonucunda özel gereksinimli olarak sınıflandırıldığı (Dunn, 1968; Jensen, 1969; Mercer, 1973) ifade edilmiştir.

1975 yılında ABD'de yürürlüğe giren "Tüm Engelli Çocukların Eğitimi" (Education for All Handicapped Children Act [EAHCA]) PL42-142 sayılı yasada gereksinim durumu ne olursa olsun tüm özel gereksinimli çocukların eğitim alması gerektiği ve ilk defa bu bireylerin en az sınırlandırılmış eğitim ortamında (least restrictive environment) eğitim almaları gerektiği vurgulanmıştır (EAHCA, 1975). EAHCA, daha sonraki yıllarda Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitimi (IDEA) olarak güncellenerek önemli değişikliklerle yürürlüğe girmiştir. EAHCA ilk yürürlüğe girdiğinde, yasada "mainstreaming", "inclusion" veya "integration" kavramlarına doğrudan yer verilmese de özel gereksinimli çocukların mümkün olduğu kadar en az kısıtlayıcı ortamda "tipik" gelişim gösteren akranlarıyla birlikte eğitim alması gerektiğini savunan ilke akademik girişim eğitimciler tarafından İngilizce alanyazında ilk başlarda "mainstreaming" olarak ifade edilmiştir. Bu ifade İngilizce'de isim olarak kullanıldığında "Ana akım; toplumda yaygın olarak kabul gören düşünce, davranış, inanç ya da eğilim," sıfat olarak kullanıldığında ise "Yaygın kabul gören, genel çoğunluk tarafından benimsenmiş" anlamlarına gelen

"mainstream" sözcüğünden türetilmiştir (Cambridge Dictionary, t.y.). "Mainstreaming" kavramı ise genel anlam olarak "Bir şeyin toplumda normal kabul edilen, yaygın grup ya da sistemin içine dâhil edilmesi süreci" (Cambridge Dictionary, t.y.) olarak tanımlanmış eğitim alanında ise "Özel gereksinimli bireylerin, normal sınıflara yerleştirilmesi süreci" (Merriam-Webster Dictionary, 2026.) olarak tanımlanmıştır. Türkçe özel eğitim terimler sözlüğünde "kaynaştırma" kavramı "mainstreaming/integration/inclusion" olarak, "integration" kavramı "bütünleşme" olarak, "full inclusion" kavramı da "tam kaynaştırma" olarak tanımlanmıştır (Sucuoğlu vd., 2018). "Mainstreaming" kavramının Türkçe alanyazındaki yaygın kullanımı "kaynaştırma" ifadesidir (bkz. Kargın, 2004). Aynı uygulama Birleşik Krallık'ta yayımlanan Warnock Raporunda ise "integration" olarak ifade edilmiştir (Warnock Report, 1978, s. 99).

Daha yakın geçmişte, BM üyesi ülkeler tarafından kabul edilen Salamanca Bildirgesi'nde eğitimin tüm bireyleri kapsayacak biçimde yeniden tasarlanması üzerinde durulmuştur (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 1994). Devamında, Dakar Eylem Çerçevesi'nde bütün hükümetlerin herkese hitap eden nitelikli eğitim sunma görevi olduğu tartışılmıştır (UNESCO, 2000). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi gibi belgelerde yer alan kararlar eğitimde fırsat eşitliği sağlama ve özellikle dezavantajlı grupların sisteme adil bir şekilde katılımını destekleme amacı taşımaktadır (Birleşmiş Milletler, 2006). Ayrıca, Herkes için Eğitim Küresel Değerlendirme Raporu'nda bireyleri ele alan adaletli ve nitelikli bir eğitim sistemi tasarlama konusu tartışılmıştır (UNESCO, 2015). Son olarak, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin 4. maddesinde "herkes için nitelikli eğitim" ana odağa alınmış ve ülkelerin 2030'a kadar hangi amaçları yerine getirmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (BM, 2015).

Türkiye'de Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa: Tarihsel Gelişim

Ulusal çerçevede özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinin gündeme gelmesi, Cumhuriyet öncesinde 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin 13. maddesinde yer almıştır (Maarif Nazırlığı, 1869). Bu nizamname ile eğitim çağındaki çocukların eğitimden muaf tutulabilmesi için en önemli mazeretin iş veya evde eğitim ya da yerel yönetim tarafından tespit edilenler arasından öğrenim görmesini engelleyen fiziksel veya ruhsal rahatsızlıklar olduğu ifade edilmiştir. Bu yasal düzenleme her ne kadar özel gereksinim durumunun çocuğun eğitim hakkından mahrum bırakabilecek bir neden olabileceğini içerse de ele alındığı tarih içerisinde değerlendirildiğinde, eğitime engel olmayacak özel gereksinim durumu olan çocukların eğitime dâhil edilmesinde bir engel olmadığını ima etmektedir. Daha sonra, 1889 yılında İstanbul'da Avusturyalı Ferdinand Grati tarafından ilk işitme ve görme engelliler okulu açılmıştır. Devam eden yıllarda Osmanlı İmparatorluğu içinde Beyrut'ta (1892), Şanlıurfa'da (1902), Malatya'da (1908), Selanik'te (1909) ve Merzifon'da (1910) özel gereksinimli bireyler için çeşitli okullar açılmış, Birinci Dünya Savaşı'nın ve Kurtuluş Savaşının etkisiyle bu okullar kapanmış ve 1921 yılında Özel İzmir Sağırlar-Körler Okulu açılmıştır (Çitil, 2021). Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'te kurulmasıyla İzmir'deki bu okul Sağlık Bakanlığına bağlanmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla eğitim reformları da anayasal çerçevede yapılmaya başlanmış ve ilk anayasada (1924 Anayasası) kapsayıcı bir bakış açısıyla; "Kadın, erkek bütün Türkler ilk öğretimden geçmek ödevindedirler. İlk öğretim Devlet okullarında parasızdır" (Madde 87) ifadesi kullanılarak cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilmiştir (TBMM, 1924). Ancak, yukarıda bahsi geçen İzmir'deki özel eğitim okulunun medikal bir bakış açısıyla Sağlık Bakanlığındayken MEB bünyesine alınması için Türkiye'de Özel Eğitim'in kurucusu olarak değerlendirilebilecek Mitat Enç tarafından girişimler yapılmış, 1940'larda bu çabalar "önce normalleri eğitelim, sıra sakatlara gelsin" (Enç, 2022, s. 234) şeklinde bir yaklaşımla karşılanmıştır. Bu olumsuz yaklaşıma rağmen, İzmir'deki özel eğitim okulu 1951 yılında MEB bünyesine dâhil edilmiştir. Bu süreçte, Enç'in liderliğinde, ABD'den gelen Prof. Kvaraceus ve McLaughlin gibi uzmanlarla iş birliği yapılarak, Gazi Üniversitesi'nde özel eğitim bölümünün temelleri atılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, 1952-1953 eğitim-öğretim döneminde Ankara'daki Yeni Turan ve Hıdırlıtepe ilkokullarında alt-özel sınıflar açılmıştır (Çitil, 2021). Bu girişimler, özel gereksinimli bireyler için ayrıştırma esasına dayalı olsa da bu bireylere eğitim imkânı verilerek eğitimin herkesi kapsaması gerektiği yaklaşımının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Eğitimde fırsat eşitliğinin anayasal bir güvence altına alınması da 1961 Anayasası ile gerçekleştirilmiştir. Bu anayasanın 50. maddesiyle: "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır" (TBMM, 1961); özel gereksinimli bireylerin eğitimleri devletin ödevi haline gelmiş ve ilerleyen yıllarda çıkacak olan mevzuatlara ve gelişecek paradigmalara hukuki bir zemin oluşturmuştur. Bunu takip eden yıllarda, özel gereksinimli bireylerin eğitimleri ile ilgili ifadelerin, beş yıllık kalkınma planları ve MEB Şura raporlarında daha fazla yer almaya başladığı görülmektedir. En önemli girişimlerden birisi olarak 1975 yılında özel eğitime muhtaç çocuklar hakkında yönetmelik hizmetleri yönetmeliği yayınlanmıştır (MEB, 1975). Ayrıca, BM 1981 yılını "Uluslararası Engelli İnsanların Yılı" olarak ilan etmiştir, Türkiye de bu gelişmeleri takiben, 26

Kasım 1982'de hazırlanan Danışma Meclisi raporunda "İnsanlık, ayrımı değil, daima birleştiriciliği emreder" (Madde 3-ğ) ve "Bu çocuklar toplumun bir uzantısıdırlar, dışımızda değil, içimizdedirler. Et ve kemik gibi bütünün bir parçasıdırlar" (Madde 3-b) gibi kapsayıcı ilkelere yer vermiştir (Danışma Meclisi, 1982). Bu kapsayıcı yaklaşım doğrultusunda, 1983 yılında 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu çıkarılmıştır (MEB, 1983). Devam eden yıllarda, BM'ye üye ülkelerin 1994 yılında imzalamış olduğu "herkes için eğitim" temalı Salamanca Bildirgesi'nin de Türkiye üzerinde etkili olduğunu alınan kararlar doğrultusunda söylemek mümkündür (UNESCO, 1994). Dede (1996) Salamanca Bildirgesini Türkçe'ye çevirmiş ve "inclusive education" kavramını Türkçe'de "kapsayıcı eğitim" olarak ifade etmiştir. Bu bildirgede her ne kadar herkes için nitelikli eğitim teması tartışılsa da bildirgede kullanılan ifadeler ağırlıklı olarak o yıllarda özel gereksinimli bireylere ağırlık verildiğini göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti 1983 yılında yayımlanan 2916 sayılı kanunu 1997 yılında güncelleyerek 573 sayılı kanun hükmünde kararname (KHK) olarak çıkarmıştır. Bu KHK'da yer alan temel ilkeler ABD özel eğitim yasası IDEA'da yer alan altı temel ilke ile büyük oranda benzerlik göstermektedir (bkz. MEB, 1997; IDEA, 2004). Örneğin: ücretsiz ve uygun eğitim, bireyselleştirilmiş eğitim programı ve en az sınırlandırılmış eğitim ortamı gibi ilkeler her iki yasal düzenlemede de mevcuttur. Ayrıca, ilk defa detaylı bir biçimde 2000 yılında , 573 sayılı KHK'da yer alan temel ilkeler doğrultusunda, eğitimin nasıl, nerede ve kimler tarafından yapılacağı ile ilgili bilgileri içeren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Yayımlanmış, 2006, 2012, ve 2018 yıllarında bu yönetmelik güncellenmiştir. 573 sayılı KHK'da ilk defa "Kaynaştırma" ifadesi geçmiş ve "özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamları" (madde 3-c) olarak tanımlanmıştır.

Türkiye'de kapsayıcı eğitim kavramının tarihsel gelişim süreci, geleneksel olarak özel gereksinimli çocuklar özelinde şekillenmiş olsa da (Hazir ve Harris, 2025; Sakız vd., 2020), son yıllarda yaşanan toplumsal ve demografik değişiklikler bu kavramın sınırlarını ve felsefi duruşunu önemli ölçüde genişletmiştir. Kapsayıcı paradigma çok boyutlu ve bütüncül ele alınması gereken bir kavramdır. Bu paradigma içerisinde; mülteci, geçici koruma altında olan, mevsimlik işçi, aile bütünlüğü bozulmuş; ebevynini kaybetmiş, anne-baba ayrılmış, koruma altında olan, sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileler, doğal afetlerden etkilenen, çocuk işçiler, farklı kültürden, din veya mezhepten olan ve özel gereksinimli olan, yani kısaca tüm risk grubunda olan bireyler yer almaktadır. Dolayısıyla, bu paradigma kırılgan grupları ele alan bireysel farklılıkları göz önüne alarak, fırsat eşitliğine dayalı adaletli ve nitelikli eğitim anlayışına sahip bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda kapsayıcılık kavramı ülke genelinde yaygınlaşmış olup üniversitelerin eğitim fakültelerinde ders kataloglarına, kapsayıcı eğitim, risk altındaki çocuklar, kapsayıcı dil öğretimi gibi ilgili dersler eklenmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2018). Son olarak, 26 Haziran 2025 günü yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Etik yönergesinde "Kapsayıcılık ve bütüncül yaklaşım" üzerine bir bölüm oluşturulmuş (MEB, 2025), böylece kapsayıcılık mevzuatlara daha fazla girmeye başlamıştır.

Kaynaştırmadan Kapsayıcılığa Kavramsal Değişim

Uluslararası Alanyazında Kullanılan Kavramlar

"Mainstreaming" Kavramı. Eğitimde "mainstreaming" (kaynaştırma) uygulamaları, 1975 tarihli "Education for All Handicapped Children Act" ile hukuki bir temele oturmuş ve bu yasa, *"*bir çocuğa sağlanacak özel eğitim hizmetlerinin niteliği ve bu çocuğun genel eğitim programlarına katılma derecesi*"* (s. 776) gibi hususları tanımlayarak "mainstreaming" kavramının temel ilkelerini ortaya koymuştur. Ancak bu dönemde "mainstreaming" daha çok fiziksel entegrasyonu hedefleyen bir model olarak ele alınmış; zamanla pedagojik ve sosyal düzenlemeleri de içeren bir uygulamaya dönüşmüştür. Bu bağlamda, "mainstreaming" kavramı bazı kaynaklarda daha detaylı olarak açıklanarak örnekteki gibi tanımlar yapılmıştır: *"*Eğitimde kaynaştırma, özel eğitim ortamındaki öğrencileri genel eğitim sınıfına entegre etme ve özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla birlikte öğrendikleri bir ortamı teşvik etme uygulamasını ifade eder*"* (Catalyst Core Group, 2024, s. 1).

Salamanca Bildirgesi, "mainstreaming" kavramını bireysel farklılıkları kabul eden, kapsayıcı eğitimin bir öncülü olarak ve her öğrencinin genel eğitim ortamında eşit fırsatlarla öğrenim görmesini sağlayan bir yaklaşım olarak ifade etmiştir. Bildirgede şu ifade yer almaktadır: "Özel gereksinimli çocukların 'mainstreaming' [kaynaştırma] uygulaması, herkes için eğitim sağlanmasına yönelik ulusal planların ayrılmaz bir parçası olmalıdır" (UNESCO, 1994, s. 3). Birleşmiş Milletlerin Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (Convention on the Rights of Persons with Disabilities [CRPD], 2006) 24. maddesi de "mainstreaming" yaklaşımını uluslararası hukuki bir zemine oturtmuştur. Bu madde, özel gereksinimli bireylerin genel eğitim sistemine dâhil edilmesini bir yükümlülük olarak tanımlamış ve devletlere şu çağrıyı yapmıştır: "Taraf Devletler engellilerin eğitim hakkını tanır. Taraf Devletler, bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için eğitim

sisteminin bütünleştirici bir şekilde her seviyede engellileri içine almasını ve ömür boyu öğrenim imkanı sağlar." (Birleşmiş Milletler, 2006, madde. 24). Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan resmi ifadelerde görüldüğü üzere "mainstreaming" (kaynaştırma) ifadesi Birleşmiş Milletler tarafından özel gereksinimli bireyler özelinde kullanılmıştır.

"Integration" Kavramı. "Integration" kavramı, özel gereksinimli bireylerin eğitim sistemine dâhil edilmesi sürecinde onların ihtiyaçlarına uygun destek ve uyum hizmetlerinin sağlanmasını vurgulayan bir yaklaşım olarak, 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. "mainstreaming*"*den farklı olarak "integration*",* özel gereksinimli öğrencilerin yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda pedagojik ve sosyal açıdan da desteklenmesini hedeflemiştir. Gartner ve Lipsky (1987), "mainstreaming" uygulamalarının ilk dönemlerinde, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim ortamına dâhil edilmesine rağmen, onların bireysel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeterli bir destek mekanizması oluşturulmadığını belirtmiş, bu eksikliğin "integration" kavramına olan ihtiyacı doğurduğunu ifade etmiştir.

"Integration", özellikle özel gereksinimli öğrenciler ile "tipik" gelişim gösteren öğrencilerin bir araya getirilerek sosyal etkileşimlerinin artırılmasını amaçlayan bir yaklaşım olarak, "inclusion" kavramına geçişte bir ara aşama olarak ele alınmıştır (Rodrigueza ve Garro-Gila, 2015). Disability Rights California (t.y., s. 1), "integration" kavramını, "özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarına dâhil edilmesi ve öğrencilerin hem özel eğitim sınıflarına hem de genel eğitim ortamlarına entegre edilmesi" olarak tanımlamış, "bu yerleştirmelerin sistematik bir şekilde özel gereksinimli öğrenciler ile özel gereksinimli olmayan akranları arasındaki etkileşimi en üst düzeye çıkarmayı amaçladığını" ifade etmiştir.

"Integration" BM gibi uluslararası kuruluşların belgelerinde de kapsayıcı eğitimin bir adımı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) ve UNESCO gibi organizasyonlar "integration" kavramı ile bireysel desteklerin sağlanması gerektiğini vurgulayarak, bu yaklaşımın kapsayıcı eğitimin temel ilkeleriyle uyumlu olduğunu belirtmişlerdir (UNESCO, 2017; UNICEF, 2017).

"Inclusive Education" Kavramı. "Inclusive education" (kapsayıcı eğitim), günümüzde eğitimde ayrım gözetmeksizin her bireyin eşit ve nitelikli bir şekilde eğitim almasını hedefleyen bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, 1994). Salamanca Bildirgesi ile, "inclusive education" kavramı, yalnızca özel gereksinimli bireylerin genel eğitim sınıflarına fiziksel katılımını hedefleyen "mainstreaming" anlayışından ayrılarak, tüm bireylerin sosyal, akademik ve duygusal ihtiyaçlarına cevap veren bir eğitim modeli olarak genişlemiştir. UNESCO (2017) "inclusive education"; dil, din, ırk, cinsiyet, etnik köken ya da özel gereksinim durumu fark etmeksizin tüm bireylerin eğitimde eşit fırsatlara sahip olması olarak tanımlamıştır. UNESCO'nun bu yaklaşımı, kapsayıcı eğitimi, ayrımcılığı ortadan kaldıran, katılımı artıran ve sosyal eşitliği teşvik eden bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (2006) 24. Maddesi, kapsayıcı eğitimi tüm eğitim seviyelerinde bir hak olarak tanımlamış ve devletlere bu hakkı sağlama sorumluluğu yüklemiştir. Ayrıca, BM (Birleşmiş Milletler, 2015), kapsayıcı eğitim konusundaki duruşunu 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde açıkça ifade etmiştir. Bu hedeflerin 4. maddesi, herkes için kapsayıcı, eşit ve nitelikli eğitimi sağlama gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, "inclusive education", yalnızca özel gereksinimli bireyleri değil, sosyo-ekonomik, kültürel ve etnik farklılıklara sahip bireyleri de içeren geniş bir eğitim yaklaşımı olarak ele alınmaktadır.

UNICEF ise "inclusive education" kavramını, çocukların eğitim ortamlarına eşit şekilde dâhil edilmesini sağlayan, bireysel farklılıklara saygı gösteren ve her bireyin potansiyelini gerçekleştirmesini hedefleyen bir süreç olarak tanımlamaktadır. 2017 yılında yayınlanan bir raporda UNICEF, kapsayıcı eğitimin yalnızca özel gereksinimli bireylerle sınırlı olmadığını, tüm çocuklar için bir hak olduğunu vurgulamış ve eğitim politikalarının bireylerin ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerektiğini belirtmiştir (UNICEF, 2017). Öğrencilerin bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitim politikalarının oluşturulması gerektiği kapsayıcı eğitimin "mainstreaming" anlayışından farklılaşan yönünü ortaya koymaktadır.

"Inclusive education" kavramı, uluslararası alanyazında da yalnızca bireysel farklılıklara uyum sağlamak değil, bu farklılıkları bir zenginlik olarak gören ve bu anlayışı eğitim politikalarına dâhil eden bir felsefe olarak tanımlanmaktadır (Ainscow, 2020). Eğitimde "inclusive education" yaklaşımının başarılı bir şekilde uygulanması, ayrımcılığı azaltan, toplumsal eşitliği destekleyen ve tüm bireylerin potansiyellerini ortaya koymalarını sağlayan bir ortam yaratmayı hedeflemektedir.

Ulusal Alanyazında Kullanılan Kavramlar

"Kaynaştırma" Kavramı. Türkçe alanyazında kaynaştırma "Özel eğitim gerektiren ve normal gelişim gösteren bireylerin bir arada eğitime alınarak, aynı eğitim olanaklarından eşit ölçüde faydalanmalarına dayanan bir uygulama" (MEB, 2010, s. 7) olarak tanımlanmıştır. Bu kavram, bireylerin fiziksel olarak aynı ortamda bulunmalarını sağlarken, onların sosyal etkileşim ve öğrenme fırsatlarından faydalanmalarını hedefler. Türkçe'de kaynaştırma eğitimi olarak tanımlanan uygulamaların öğrencinin sadece fiziksel olarak genel eğitim sınıfına dâhil edilmesinin yanı sıra, öğrencinin ihtiyacına göre eğitim almasını sağlaması bakımından "mainstreaming" kavramından daha geniş bir anlama sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu kavram ilk defa Enç (1980) tarafından "kaynaşma" olarak Türkçe alanyazına girmiştir. 1983'te yayımlanan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar kanununda kaynaştırma ifadesi kullanılmamış fakat (Madde 4-e): "[d]urumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için gerekli tedbirler alınır" (MEB, 1983) ifadesi ile, "kaynaştırma" ismi geçmese de, "kaynaştırma eğitim" vurgulanmış ve 1997 yılında yayımlanan 573 sayılı KHK'da kaynaştırma kavramına yer verilerek kaynaştırma uygulaması şu şekilde tanımlanmıştır: "Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimleri, hazırlanan bireysel eğitim planları doğrultusunda, akranları ile birlikte her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda uygun yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülür" (MEB, 1997, madde 12).

"Bütünleştirme" Kavramı. Bütünleştirme kavramının ulusal yasal düzenlemelerde kullanımları şu şekildedir: 2005 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sisteminde "Engelli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve engelli olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır" (TBMM, 2005, madde. 15) ifadesi kullanılmıştır. Daha sonra 2006 yılında yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde en az sınırlandırılmış eğitim ortamı tanımlanırken "bütünleşme" kavramına yer verilmiştir:

> Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin; toplumla bütünleşmesini sağlamaya yönelik sosyal, öz bakım, dil ve iletişim alanlarındaki davranışlar ile düzeyine uygun akademik ve mesleki bilgi ve becerileri kazandırmak amacıyla destek eğitim hizmetlerinin de verildiği ve mümkün olduğunca yetersizliği olmayan akranlarıyla bir arada olmasını sağlayan en uygun eğitim ortamı (madde. 4).

Bu tanımlamada geçen kavramlar uluslararası alanyazında daha çok "integration" kavramının tanımı ile uyuşmaktadır. Ancak, Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları 2022-2026 Ulusal Eylem Planında bütünleştirme kavramı tüm öğrencilere hitap edecek şekilde tanımlanmış, bütünleştirme ile bireysel farklılıklara saygı gösterilerek fiziksel koşulların sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır (MEB, 2022). MEB ayrıca etkili bütünleştirme kavramını bu eylem planında yalnızca özel gereksinimli bireyleri değil, farklı öğrenme yeteneklerine, ırka, dile, ekonomik duruma, cinsiyete, öğrenme stiline, etnik kökene, kültürel geçmişe, dine ve aile yapısına sahip bireyleri de kapsayan bir eğitim sistemi olarak tanımlamıştır.

"Kaynaştırma/Bütünleştirme" Kavramlarının Birlikte Kullanımı. Kaynaştırma/Bütünleştirme (eğitimi) kavram grubu ise uluslararası alanyazında yer almayıp 2018 yılında yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde yer almıştır. Bu kavram grubu, (MEB, 2018, s. 2) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

> Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim.

"Kapsayıcı Eğitim" Kavramı. Türkiye'deki mevzuatlara "kapsayıcı eğitim" kavramı henüz yasal olarak tanımlanmamıştır ancak, MEB tarafından kapsayıcı eğitime yönelik çeşitli projeler ve uygulamalar yürütülmektedir. Örneğin, MEB'in "Kapsayıcı Eğitim" başlıklı sayfasında, "kapsayıcı eğitim tüm çocukların gelişimsel, sosyokültürel ve bireysel özellikleri ile gereksinimleri doğrultusunda eğitim almalarını amaçlayan bir süreç olarak tanımlanabilir" (MEB, 2024, s. 1). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri'ne Türkiye Cumhuriyeti tarafından uyulacağı taahhüt edilmesinin ardından, eğitim alanında çeşitli tedbirler ve kararlar alınmıştır. Bu hedeflerden 4. madde, nitelikli eğitimi vurgulayarak "Herkes için kapsayıcı ve hakkaniyetli eğitimi sağlamak ve herkese yaşam boyu eğitim imkânlarını teşvik etmek" (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2022, s. 1) ifadelerini içermektedir. Bu durum "Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları 2022-2026 Ulusal Eylem Planı'nda "bütünleştirme" kavramı altında ele alınmış ancak daha sınırlı düzeyde tartışılmıştır (MEB, 2022). 2030 Engelsiz Vizyon raporunun uygulama aracı olarak hazırlanan Engelli Hakları Ulusal Eylem Planı 2023-2025'te kapsayıcı eğitim sisteminin çocuğa uyması ve her çocuk özelinde nitelik

artırmaya yönelik çalışılması gerektiği belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Bu tanım, kapsayıcı eğitimin temel hedeflerinin çocukların nitelikli bir eğitime erişimi, katılımlarının artırılması ve olası ayrımcılıkların azaltılması olduğunu belirtmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Bu çalışma, kaynaştırmadan kapsayıcılığa geçişin tarihsel sürecini hem uluslararası hem de ulusal bağlamda ele almaktadır. Bu doğrultuda uluslararası alanyazında kullanılan mainstreaming, integration, inclusive education gibi kavramların ulusal resmi belgeler ve alan yazında hangi kavramlarla karşılık bulduğunu ve bu kavramların bazen bir birinin yerine kullanıldığını ortaya koyması açısından özgün bir çalışmadır. Bu çalışma, Türkiye'de kaynaştırmadan kapsayıcılığa geçiş sürecinin yılları arasında özel eğitim paradigmasının geçirmiş olduğu dönüşümü ve süreç içindeki terminolojik evrimi sistematik olarak inceleyen ilk geriye dönük boylamsal taramadır. Çalışmada sadece çeviri farklılıkları üzerine odaklanılmamış; uluslararası terminolojinin yerel bağlama aktarımının tarihsel aktarım sürecindeki kavramsal değişim ile uluslararası alan yazın ve ulusal alan yazın arasındaki bağın nasıl olduğunu ve oluştuğunu açıklaması bakımından kritik bir öneme sahiptir. Çalışma bu yönüyle, kavramların kullanımı ile ilgili farklılığı açıklayarak ulusal zeminde özel eğitim politikalarında kullanılacak kavramların kullanımı ile ilgili standartların oluşturulmasına yönelik referans olma özelliği taşımaktadır.

Problem Durumu ve Araştırmanın Amacı

Küresel eğitim paradigmaları; mainstreaming (kaynaştırma), integration (bütünleştirme) ve inclusion (kapsayıcılık) kavramları üzerinden yapısal bir dönüşüm geçirirken, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, bu kavramların politika metinlerinde netleşmesini stratejik bir zorunluluk haline getirmiştir. Ancak ulusal mevzuat ve akademik alanyazında bu terimlerin birbirinin yerine kullanılmasıyla ortaya çıkan "terminolojik karışıklık", Türkiye'nin eğitim vizyonunun uluslararası alandaki görünürlüğünü ve verilerin karşılaştırılabilirliğini sınırlamaktadır; nitekim Hazir ve Harris (2025) ve Sakız ve arkadaşları (2024) bu kavram karmaşasının uygulamadaki niteliği doğrudan etkilediğini de vurgulamaktadır.

Bu bağlamda çalışma, alan yazındaki kavramsal farklılığı 2000-2024 yılları arasında yayımlanan bilimsel çalışmalar üzerinden sistematik olarak ortaya koyarak ulusal terminolojinin uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi ve eğitim politikalarındaki kuramsal zeminin oluşturulmasına referans olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Türkiye'de 2000-2024 yılları arasında yayımlanan makalelerde "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının kullanım sıklığı ve yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. "Kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının makalelerin İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimelerindeki uluslararası terminolojideki kullanımı nasıldır?
3. Zaman içerisinde gerçekleşen kavramsal kullanım tercihleri, özel eğitimdeki paradigma değişimlerini ne ölçüde yansıtmaktadır?

Yöntem

Bu çalışma "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının Türkçe makalelerdeki kullanım sıklığını ve aynı makalelerin İngilizce başlık ve özetlerde nasıl ifade edildiklerini incelemiştir. Çalışma verileri sistematik alan yazın taraması ile elde edilmiş olup veriler nicel frekans verileri ve nitel kavramsal kategorilerin birlikte değerlendirilmesine olanak tanıyan betimsel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmada sistematik alan yazın taramasının seçilmesinin temel nedeni ifade edilen kavramların nasıl ve ne sıklıkla kullanıldığını verilerle ortaya koymaktır. Bu kapsamda, TR Dizin veri tabanında taranan dergilerinin çevrimiçi platforma geçtiği ilk zaman olan 2000 yılından 2024 yılına kadar geçen akademik süreçte yer alan ilgili makaleler incelenmiştir. Sistematik tarama ile ayrıca, hangi kavramların daha çok tercih edildiği, tarihsel olarak yoğunlaşılan kavramlar ve kavramların kullanım sıklığı nesnel bir biçimde raporlanmıştır. Dolayısıyla, bu yöntem ile kanıta dayalı bir zemin oluşturularak veriye dayalı gerçekliği olan bir çalışma elde edilmesi amaçlanmıştır.

Tarama Süreci

Çalışmada 2000 ile 2024 yılları arasında yayımlanan TR Dizin veri tabanında yer alan ve "özel eğitim" ile "eğitim" konu alanlarında indekslenen dergilerde yayımlanmış İngilizce özete sahip Türkçe makaleler incelenmiştir. Tarama aralığının başlangıcı olarak 2000 yılının seçilmesinin sebebi, TR Dizin veri tabanının 2000 yılından itibaren web sayfası üzerinden taranabiliyor olmasıdır. Tarama sürecinde, makale başlığı veya anahtar kelimeler içerisinde "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim," anahtar sözcükleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Yapılan taramalar sonucunda aranan kriterleri taşıyan 317 makale çalışmaya dâhil edilmiştir.

Dâhil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Çalışmanın amacı doğrultusunda, söz konusu kavramların Türkçe makalelerin İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimelerinde nasıl kullanıldığını incelemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda yalnızca künye bilgileri değil, Türkçe ve İngilizce metinler arasındaki kavramsal eşleşme ve tutarlılık düzeyi de değerlendirme ölçütü olarak ele alınmıştır.

Çalışmaya dâhil edilme kriterleri şunlardır:

- 2000–2024 yılları arasında hakemli bir dergide Türkçe olarak yayımlanmış veya erken görünümde olması,
- Başlık, özet veya anahtar kelimelerinde "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ya da "kapsayıcı eğitim" kavramlarından en az birinin yer alması,
- İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimelerinin bulunması,
- TR Dizin'de "özel eğitim" veya "eğitim" alanında indekslenen bir dergide yayımlanmış olması,
- Makalenin dergi sayfasında tam metin olarak erişilebilir olması ve yazar bilgilerinin eksiksiz yer alması.

Bu kriterleri taşımayan makaleler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Güvenirlik

Makale tarama süreci, iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak yürütülmüştür. Taramanın güvenirliğini değerlendirmek amacıyla, araştırmacılar ulaştıkları makaleleri ayrı ayrı listelemişlerdir. Birinci araştırmacı 301, ikinci araştırmacı ise 295 makale belirlemiş olup, bu makalelerden 279'u her iki araştırmacı tarafından ortak olarak listelenmiştir. Elde edilen veriler, nitel araştırmalarda veri güvenirliğini belirlemede sıkça kullanılan Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği formül aracılığıyla hesaplanmış ve kodlayıcılar arası görüş birliği oranı %88 olarak bulunmuştur. Bu oran, Miles ve Huberman tarafından yüksek düzeyde güvenirlik göstergesi olarak kabul edilmektedir.

$$Görüş\ Birliği\ Yüzdesi = \frac{\text{Görüş Birliği Sayısı}}{Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı}$$

$$\%\ 88 = \frac{279}{279 + (22 + 16)}$$

İki araştırmacı tarafından farklı olarak bulunan makaleler de değerlendirilip uygun görülmesinin ardından çalışmaya dâhil edilerek veri toplama güvenirliği artırılmış ve toplamda 317 makale analiz edilmiştir.

Veri Analizi

Seçilen 317 makaleden elde edilen veriler, betimsel içerik analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Analiz süreci iki aşamalı olarak yürütülmüştür: ilk olarak, ilgili temel kavramların Türkçe ve İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimeler ölçütlerinde yıllara göre dağılımları betimsel istatistik yöntemiyle sayısallaştırılmıştır. İkinci aşamada ise, bu Türkçe kavramların İngilizce karşılıkları; "mainstreaming", "integration", "inclusion" ve "inclusive education" ana temaları altında kategorize edilerek kavramların kullanım farklılıkları nitel bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı, dâhil etme ve hariç tutma kriterlerine uyan ve yalnızca 2000–2024 yılları arasında TR Dizin'de erken görünümde ya da yayımlanmış ve arşivlenmiş makalelerle sınırlıdır. TR Dizin'de yer almayan dergilerde yayımlanan çalışmalar ile İngilizce öz/özet içermeyen makaleler incelemeye dâhil edilmemiştir. Analiz, yalnızca "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarına odaklanmaktadır.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının kullanımının akademik yayınlardaki yıllara göre dağılımı ve İngilizce karşılıkları analiz edilmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, ulusal alan yazında bu kavramların hangi yıllarda ve ne sıklıkla kullanıldığı, hangi dönemlerde hangi kavramların öne çıktığı ve bu kavramların İngilizce karşılıklarının nasıl ifade edildiği ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

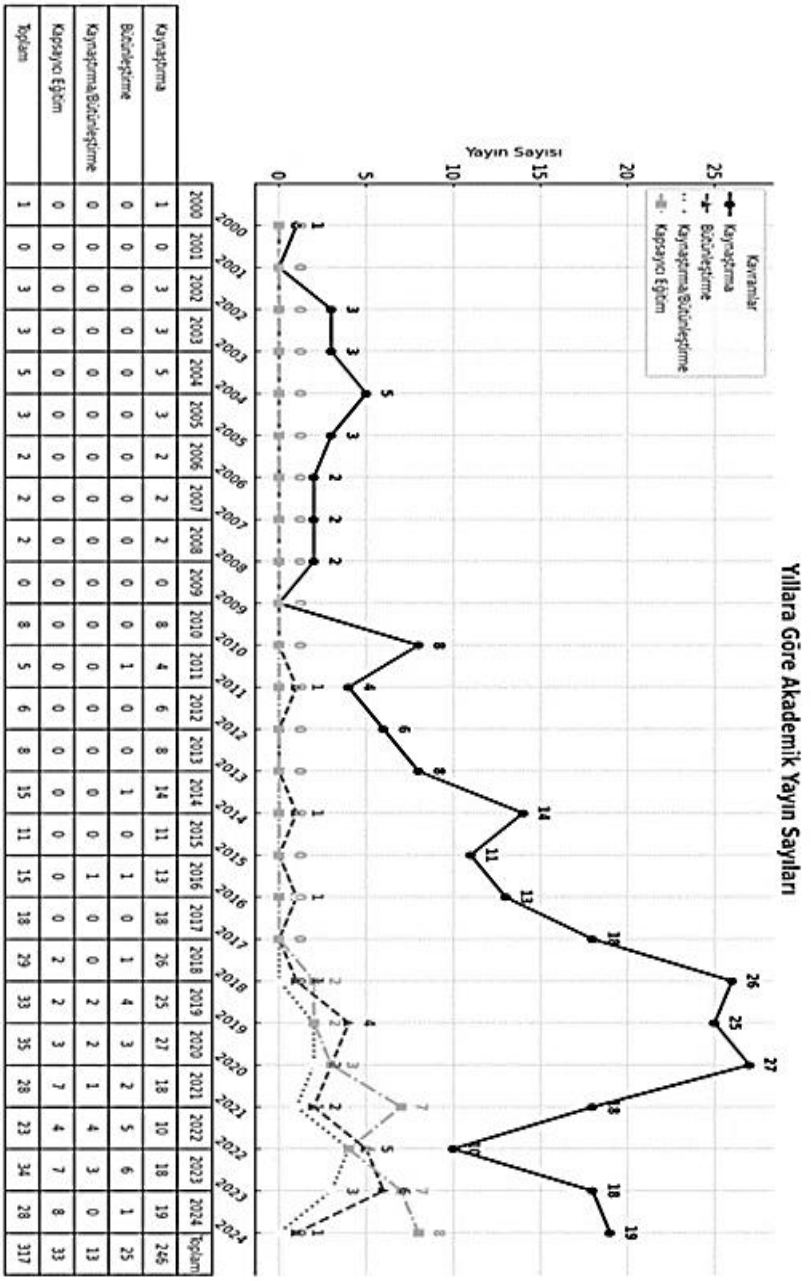
Yıllara Göre Akademik Yayınların Dağılımı ve Kavramsal Eğilimler

İlk olarak, TR Dizinde yer alan toplam 1756 dergi arasından ilgili konu alanlarına giren 127 dergi belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında 2000 ile 2024 yılları arasında 127 dergide yayın yapmış 64517 makale sistematik olarak taranmıştır. Elde edilen 317 makalenin yıllara göre dağılımı Şekil 1'de verilmiştir. 2000 yılından itibaren her yıl, 2001 ve 2009 yılları hariç, anahtar kavramlardan en az birini içeren en az bir makale yayımlanmıştır. En fazla yayının ise "kaynaştırma" kavramı üzerine yapıldığı dikkat çekmektedir. Özellikle 2010 yılından itibaren "kaynaştırma" kavramına odaklanan yayınların sayısında belirgin bir artış görülmüş olup, 2018 ile 2021 yılları arasında ise yayın sayısı zirveye ulaşmıştır. Bu tarihlerden sonra da "kaynaştırma" kavramının kullanıldığı yayın sayısı hiçbir yıl 10'un altına düşmemiştir.

"Bütünleştirme" kavramı ile ilgili yayın sayısı ise oldukça sınırlıdır. 2011, 2014 ve 2016 yıllarında sadece birer çalışma yapılmış, 2018 sonrasında ise yıllara göre değişmekle birlikte "bütünleştirme" kavramının kullanıldığı çalışma sayısı bir ile altı arasında değişiklik göstermiştir. Benzer şekilde, "kaynaştırma/bütünleştirme" kavram grubunun kullanıldığı ilk çalışma 2016 yılında yapılmış, 2019'dan itibaren ise yıllık çalışma sayısı iki ile dört arasında değişmektedir. "Kapsayıcı eğitim" kavramı, 2018 yılında ele alınmış olup, bu tarihten itibaren bu kavramla ilgili yayın sayısında yıllara göre düzenli bir artış gözlenmiştir. Söz konusu kavram üzerine yapılan yayınların sayısı yıllara göre iki ile sekiz arasında değişmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, makalelerin çoğunluğunun "kaynaştırma" kavramını içeren makalelerden oluştuğu, "bütünleştirme" ve "kaynaştırma/bütünleştirme" kavramlarının sınırlı sayıda kullanıldığı görülmektedir. Son yıllarda genel yayın sayısı az olmakla birlikte, "kapsayıcı eğitim" kavramına yönelik yapılan çalışmaların giderek arttığı da dikkat çekmektedir.

Şekil 1

Yıllara Göre Akademik Yayınların Dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
Kaynaştırma	1	0	3	3	5	3	2	2	2	0	8	4	6	8	14	11	13	18	26	25	27	18	10	18	19	246
Bütünleştirme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	4	3	2	5	6	1	25
Kaynaştırma:Bütünleştirme	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	1	4	3	0	13
Kapsayıcı Eğitim	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	3	7	4	7	8	33
Toplam	1	0	3	3	5	3	2	2	2	0	8	5	6	8	15	11	15	18	29	33	35	28	23	34	28	317

Kavramların İngilizce Çevirilerinde Kullanım Biçimleri

Tablo 1'de "kaynaştırma" kavramının taranan makalelerin İngilizce başlıklarında, özetlerinde ve anahtar kelimelerinde yıllara göre hangi kavramların kullanıldığı detaylı olarak verilmiştir. 2000 yılından 2024 yılına kadar yayımlanan makalelerde en sık kullanılan İngilizce karşılık olarak "inclusion" ve "mainstreaming" kavramları olduğu görülmektedir. "inclusive education" ifadesi 2010 yılından itibaren, "inclusive" ifadesi de 2012 yılından itibaren akademik yayınlarda "kaynaştırma" ifadesinin İngilizce karşılığı olarak kullanılmaya başlamıştır (Tablo 1).

Tablo 1

Kaynaştırma Kavramı için Kullanılan İfadeler ve Kavramların Yer Aldığı Makalelerin Yayımlanma Yılları

Inclusion	2000, 2002, 2003, 2004, 2005, 2008, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024
Mainstreaming	2002, 2003, 2004, 2005, 2007, 2010, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2022, 2023, 2024
Inclusive education	2010, 2011, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024
Inclusive	2004, 2006, 2012, 2013, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2024
Integration	2004, 2005, 2006, 2007, 2011, 2013, 2014, 2015, 2024
Mainstreamed	2002, 2013, 2014, 2020
Integrated	2010, 2012, 2013
Mainstreaming/Inclusion	2015, 2016
*Inclusion ve Mainstreaming	2018
Integration/mainstreaming	2018
Cohesion Training	2018
Inclusion/Integration/Mainstreaming	2000
Mainstreaming/Integration	2019
Inclusion/mainstreaming	2018

*Aynı makale içinde iki kavram da kaynaştırma yerine kullanılmıştır.

"Integration," "mainstreamed," "integrated," ve "cohesion training" gibi kavramlar alanyazında kaynaştırma kavramının yerine kullanılan diğer kavramlardandır. Bazı çalışmalarda ise İngilizce kavramların birlikte kavram grubu olarak ("mainstreaming/inclusion", "integration/mainstreaming", "mainstreaming/intergation", "inclusion/mainstreaming" ve "inclusion/integration/mainstreaming") "kaynaştırma" kavramının İngilizce karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir. "Bütünleştirme" ifadesinin İngilizce karşılığının en yaygın olarak "integration" kavramı ile ifade edildiği görülmektedir (Tablo 2). Bu kavramın yanı sıra 2019 yılından itibaren "inclusion" ve "inclusive" ifadeleri de "bütünleştirme" kavramının İngilizce karşılığı olarak kullanılmıştır.

Tablo 2

Bütünleştirme Kavramı için Kullanılan Ifadeler ve Kavramların Yer Aldığı Makalelerin Yayımlanma Yılları

*Integration	2000, 2011, 2014, 2018, 2019, 2020, 2021
Inclusion	2019, 2020, 2022, 2023, 2024
Inclusive	2019, 2022

*Bazı makalelerde İngilizcesi "integration" olarak verilen kavram Türkçe'de "entegrasyon" olarak ifade edilmiştir.

"Kaynaştırma/bütünleştirme" kavram grubunu içeren makalelerde bu kavram grubunun İngilizce karşılığı olarak en çok "inclusion" kavramının kullanıldığı görülmektedir (Tablo 3). Ayrıca, "mainstreaming/inclusion", "inclusion/integration" ve "inclusive educatioon," "mainstreaming/integration", "inclusive/integrative/education", "integration/inclusion", "inclusive", "integration/inclusive education" ve "inclusion-inclusive education" gibi farklı kavram kombinasyonlarının da "kaynaştırma/bütünleştirme" kavramının karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir.

"Kapsayıcı eğitim" kavramının İngilizce karşılığı 2018 yılından itibaren yaygın bir şekilde "inclusive education" olarak kullanılmıştır. Bunun yanında "inclusion" ve "inclusiveness" kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 3

Kaynaştırma/Bütünleştirme Kavram Grubu için Kullanılan İfadeler ve Kavram Gruplarının Yer Aldığı Makalelerin Yayımlanma Yılları

Inclusion	2019, 2020, 2023
Mainstreaming/Inclusion	2016, 2020
Inclusion/Integration	2019, 2022
Inclusive Education	2021, 2023
Mainstreaming/Integration	2019
Inclusive/Integrative Education	2020
Integration/Inclusion	2021

Inclusive	2022
Integration/Inclusive Education	2022
Inclusion-Inclusive Education	2023

Tablo 4

Kapsayıcı Eğitim Kavramı için Kullanılan Ifadeler ve Kavramların Yer Aldığı Makalelerin Yayımlanma Yılları

Inclusive Education	2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024
Inclusion	2020, 2021, 2024
*Inclusiveness	2022

*Bu çalışmada "kapsayıcılık" ifadesi "inclusiveness" olarak tanımlanmıştır.

Sonuç olarak, ulusal alan yazında "kaynaştırma", "bütünleştirme", "kaynaştırma/bütünleştirme" ve "kapsayıcı eğitim" kavramlarının hem kullanım sıklığı hem de bu kavramlar için kullanılan İngilizce karşılıkları yıllar içinde değişiklik göstermiştir. "Kaynaştırma" en sık kullanılan kavram olup, İngilizce'de çoğunlukla "inclusion", "mainstreaming" ve "inclusive education" terimleriyle karşılanmıştır. "Bütünleştirme" ise daha az tercih edilmiş ve genellikle "integration" ile eşleştirilmiştir. Son yıllarda öne çıkan "kapsayıcı eğitim" ise çoğunlukla "inclusive education" ve "inclusion" olarak çevrilmiştir.

Tartışma

Alan yazın ve bulgulardan da anlaşılacağı üzere, özel eğitim alanındaki kavramsal dönüşümün uluslararası paradigmalar ve ulusal mevzuatlardaki değişikliklerle şekillendiği söylenebilir. Bu şekillenme süreci öncelikle kavramların tarihsel süreç içindeki gelişimi ve bu gelişimin dünyadaki eğilimlerle uyumu çerçevesinde ele alınmalıdır. Uluslararası paradigmalara paralel olarak Türkiye'de de mevzuatların güncellendiği görülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada elde edilen veriler ışığında, Türkçe kavramların birbiri yerine kullanılmasının kavram karmaşasından ziyade, akademik dilin dönemin mevzuatlarına (bkz. 573 sayılı KHK, 2018 Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği) ve o dönemde yaygın olarak kullanılan kavramlarla uyumlu yayın yapma çabası olarak gösterilebilir. Nitekim, bulgularımızda da "kaynaştırma" kavramının baskınlığı da yazarların anlam karmaşasından ziyade, dönemin hukuki mevzuatına bağlı kalmayı tercih ettiğini göstermektedir. Ancak, bu yaklaşımın sorgulanması gereken diğer konu ise kavramların uluslararası terminoloji ile uygunludur.

Buradaki temel problem, dil ile ilgili bir karmaşadan ziyade, diller arası, Türkçe ve İngilizce, çeviri sürecinden kaynaklanan ve bilimsel kavramsallaştırmaların farklı yorumlanmasıdır. Türkiye'de "kaynaştırma" kavramı, en yaygın kullanılan bir kavram olmasına karşın (bkz. Şekil 1), TR dizinde taranan dergilerde yer alan makalelerin İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimelerinde "inclusion", "mainstreaming", "inclusive education" ve "integration" gibi birbirinden farklı kavramların, kaynaştırmanın İngilizce karşılığı olarak kullanıldığı görülmektedir. Uluslararası alanyazında bu kavramlar, belirli dönemlerde farklı felsefi yaklaşımları temsil etse de (bkz. 1975 EAHCA-mainstreaming, Warnock Report-integration, Salamanca Bildirgesi-Inclusion), ulusal düzeyde bu ayrımların akademik çalışmalara yansımasının daha geri planda kaldığı görülmektedir. TR Dizin kapsamında incelenen bu çalışmaların sunduğu genel görünüm, mevcut terminolojik çeşitliliğin öncelikle ulusal düzeyde bir dil birliğinin tesis edilmesini zorlaştırdığını ve kavramsal ortak zeminin inşasını güçleştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, kavramlardaki dilsel uyumsuzluk, ulusal alan yazının uluslararası literatürde yanlış anlaşılmasına ve kavramsal düzeyde hatalı yorumlanmasına zemin hazırlayabilecek bir risk oluşturmaktadır. Bu durum hem ulusal hem de uluslararası eğitim politikalarının tutarlılığını ve şeffaflığını zayıflatırken, akademik üretkenliğin küresel boyuta taşınması önünde de stratejik bir engel teşkil etmektedir.

Bunun yanında, çalışmanın bulguları "bütünleştirme" kavramının Türkçe akademik alan yazında ve mevzuatlarda oldukça geri planda kaldığını göstermektedir. Bunun nedenlerinden biri, 2018 yılında yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde kullanılan "kaynaştırma/bütünleştirme" ifadesinin (MEB, 2018) bu kavramların birbirinin yerine kullanılabileceği gibi anlaşılma ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Bu yönetmelikte "kaynaştırma/bütünleştirme" aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

> Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitimi (MEB, 2018, madde 4-ö).

Ancak bu tanım ifade biçimi olarak UNESCO'nun (2017) "integration" tanımı ile, [uygulama biçimi olarak "mainstreaming" tanımı ile büyük oranda örtüştüğü görülmektedir (Hazir ve Harris, 2025; Sakız vd., 2020). Bunun yanında, MEB bu terminolojik farklılığın farkında olduğunu da şu açıklamayla ifade etmektedir: "Türkiye'de ilgili yönetmeliklerde kaynaştırma ve bütünleştirme genellikle birlikte ele alınan kavramlar olarak değerlendirilse de alan yazında kaynaştırma ve bütünleştirmenin farklı şekilde tanımlandığı görülmektedir" (MEB, 2022, s. 6). Ayrıca, Türkçe alan yazında gerçekleştirilen çalışmalar da (örn., Duman ve Kozikoğlu, 2024; Kurt ve Tomul, 2020; Saraç ve Çolak, 2012; Yılmaz ve Batu, 2016), mevzuat ve uygulamalar arasındaki uyumsuzlukların süreklilik gösterdiğini ifade etmektedir.

"Kaynaştırma/bütünleştirme" şeklinde hibrit kavramlar üretmek, kavramsal netliği daha da zayıflatarak akademik çalışmalarda karşılığı olmayan tanımlamaların üretilmesine sebep olabilir. Uluslararası alan yazında ve mevzuatlarda bu şekilde birlikte kullanılmayan kavram grubunun, MEB yönetmeliklerine girmesinin, bütünleştirme kavramının bağımsız anlamını gölgeleyerek ulusal alan yazındaki tutarsızlığı devam ettirdiği görülmektedir. Ancak 25 Kasım 2025 tarihinde, Engelli Bireylerin Toplumsal Hayata Katılımlarının Güçlendirilmesi, Karşılaştıkları Sorunların Tespit Edilmesi ve Bu Sorunlara Kalıcı Çözümler Üretilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu tutanaklarına göre, 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede "kaynaştırma" kavramının ve diğer mevzuatlarda gecen "kaynaştırma/bütünleştirme" kavramının "bütünleştirme" olarak değiştirilmesinin planlandığı anlaşılmaktadır (TBMM, 2025).

Türkiye'de 2018 sonrası kapsayıcı eğitim ile ilgili alan yazındaki ivmelenme tarihsel bir perspektifle ele alındığında; bu artışın, demografik değişiklikler neticesinde çeşitlenen öğrenci profilinin eğitim sistemine dahil edilme süreciyle doğrudan paralellik gösterdiği görülmektedir. Esasen kapsayıcı eğitim, yalnızca göçmenlere veya özel gereksinimli bireylere hitap eden bir kavram olmayıp küresel ölçekte kaçınılmaz bir paradigmadır; ancak Türkiye özelindeki göç dinamiklerinin, bu paradigmaya yönelik farkındalığın artmasında öncü bir işlev gördüğü söylenebilir. Yükseköğretim Kurulu'nun müfredat düzenlemeleri ve MEB'nın Promoting Inclusive Education for Kids in Turksh Education System (PIKTES) gibi projelerinin etkisiyle, 2018'den itibaren kapsayıcı eğitim kavramı hem politikalarda hem de akademik çalışmalarda daha geniş yer bulmaya başlamıştır. Bununla birlikte, yayın sayısındaki niceliksel artışa rağmen, Türkiye'nin sahip olduğu demografik çeşitlilik göz önüne alındığında, bu alandaki çalışmaların derinleştirilmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bir diğer husus, araştırmacıların İngilizce özet yazarken bazı çeviri sitelerinden faydalanmasıyla ilgilidir. Web tabanlı çeviri sitelerindeki tutarsızlıkların, yazarlar tarafından İngilizce çevirilerde kullanılması alan yazındaki tutarsızlığa yol açan etmenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada elde edilen verilerdeki kavramların tutarsız kullanımını daha iyi açıklayabilmek için yazarlar kavramların çeviri sitelerinde nasıl verildiğini incelemişlerdir. Tablo 5'te yer alan web tabanlı çeviri siteleri, Türkiye'deki araştırmacılar ve öğrenciler tarafından erişim kolaylığı ve kullanım yaygınlığı açısından akademik metin çevirilerinde sıkça tercih edilmeleri dikkate alınarak seçilmiştir. Örneğin, web tabanlı çeviri siteleri bağlamdan bağımsız olarak "kaynaştırma" için "inclusion", "mainstreaming", "integration" ve hatta alan yazında olmayan "fusing" ve "fusion" kavramlarını önermektedir. Ancak, 2000'li yılların başında çeviri algoritmalarının 2025 yılındaki çeviri algoritmaları kadar gelişmemiş olması çevirilerdeki farklılığın sebeplerinden birisi olarak düşünülebilir.

Tablo 5

Kavramların Çeviri Web Sitelerinde İngilizce Karşılıkları (Mayıs 25, 2025)

Çeviri Web Siteleri	Kavramların çeviri web sitelerindeki karşılığı		
	Kaynaştırma	Bütünleştirme	Kapsayıcı Eğitim
Google Translate	Integration	Integration	Inclusive education
Sesli Sözlük	Fusion	Aggregate	-
Microsoft translator	Integration	Integration	Inclusive education
Yandex translate	Mainstreaming	Integration	Inclusive education
DeepL Translator	Mainstreaming *Inclusion, *Integration	Integration -	Inclusive education -
Reverso	Inclusion *Mainstreaming, *Inclusive	Integrate *Integration	Inclusive education -
PROMPT Translator	Fusing	Integration	Inclusive education
TurEng	Mainstreaming *Fusion, *Inclusion	Integration -	Inclusive education -

*Alternatif olarak çeviri web sitesi tarafından sunuldu.

Diğer bir kavram olan "bütünleştirme", web siteleri tarafından çoğunlukla tutarlı bir biçimde "integration" olarak çevrilmekte ve sadece "Reverso" web sitesinde "integrate" olarak çevrilmektedir. Sesli Sözlük, "kaynaştırma" ve "bütünleştirme" kavramlarının İngilizce karşılıklarını yanlış ifade ederken, "kapsayıcı eğitim" kavramının karşılığını vermemekte, "inclusive education" ifadesinin Türkçesi sorulduğunda ise "kapsamlı eğitim" ve "katılımlı eğitim" kavramlarını vermektedir. Genel olarak bilimsel metinlerde ve politika belgelerinde yalnızca çeviri sitelerinden yararlanmak kavramsal bütünlüğü zayıflatmaktadır. Dolayısıyla bu kavramların İngilizce karşılıklarının doğrudan çeviri sitelerinden alınarak içerikten bağımsız olarak kullanılması hem uluslararası terminolojiye hem de kavramın özgün anlam derinliğine zarar verme potansiyeli olduğunu göstermektedir.

Özetle bu çalışma, 2000–2024 yılları arasında yayımlanan makaleler temel alınarak, özel eğitim alanında önemli bir yere sahip kavramların Türkçe karşılıklarının İngilizce çevirilerindeki yaygın kullanım eğilimlerini ortaya koymakta ve bu kavramların akademik çalışmalardaki kullanım sıklıklarını ortaya koymaktadır. Bulgular, çoğunlukla çalışmaların Türkçe kavramları mevzuatlarda kullanılan kavramlara paralel biçimde kullandıklarını gösterse de ulusal terminolojinin uluslararası akademik dile çeviri aşamalarında ciddi bir standartlaşma sorunu olduğunu ve kavramların sağlam ve tutarlı bir zemine oturmadığını göstermektedir. Bu tutarsızlık, öncelikle ulusal bağlamda dil birliğinin tesis edilmesini engelleyerek ortak bir terminolojinin oluşmasını, uluslararası alan yazında anlamlı yer edinmeyi, uluslararası politikaların etkili transferini ve BM'ye taahhüt edilen 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 4. Maddesi gereği "nitelikli eğitim" amaçlarının yerine getirilmesini zorlaştırmaktadır.

Öneriler

UNESCO'nun (2017) raporunda tartışılan ilgili kavramlara ilişkin uluslararası düzeyde kabul gören işlevsel tanımlar sunulmaktadır. UNESCO'ya (2017) göre:

- "Mainstreaming[d]" özel gereksinimli öğrencilerin becerilerine bağlı olarak belirli zaman dilimlerinde genel eğitim sınıflarına katılmasını tanımlar (s. 7).
- "Integration[e]" özel gereksinimli öğrencilerin bazı uyarlamalarla genel eğitim ortamlarına yerleştirilmesini, ancak bu öğrencilerin mevcut yapıya uyum sağlamasının beklendiği bir yaklaşımı ifade eder (s. 7).
- "Inclusion[f]" , öğrenenlerin varlığını, katılımını ve başarısını engelleyen bariyerleri ortadan kaldırmaya yönelik sürekli bir süreçtir (s. 7).
- "Inclusive education[g]" ise eğitim sisteminin tüm öğrenenlere ulaşacak kapasitesinin güçlendirilmesi anlamına gelir (s. 7).

Bu kavramsal karmaşanın giderilmesi için, uluslararası alan yazında olduğu gibi Türkiye'de de her kavramın karşılığının net bir biçimde belirlenmesi için bir çalışma yapılmalıdır. Bu bağlamda UNESCO'nun kavramların kullanımı ile ilgili Tablo 6'da verilen tanımları göz önünde bulundurulabilir. Böylelikle hem akademik alan yazında hem de politika belgelerinde kavram birliği tesis edilmesinin, uygulama ve politika alanlarındaki belirsizliklerin en aza indirgenmesinin sağlanacağı öngörülmektedir (Tablo 6).

Tablo 6

UNESCO Kapsamında Türkçe Kavramlar ve İngilizce Karşılıkları

Türkçe kavram	İngilizce kavram
Kaynaştırma	Mainstreaming
Bütünleştirme	Integration
Kapsayıcılık	Inclusion
Kapsayıcı eğitim	Inclusive education

Ayrıca, bu kavramsal standartların eğitim politikalarına yansıtılması, öğretmen yetiştirme programlarında güncellenmiş içeriklerle desteklenmesi ve tüm paydaşlara rehberlik edecek ulusal düzeyde terminoloji kılavuzlarının hazırlanması kritik önem arz etmektedir Ulusal mevzuatta ve akademik yayınlarda bu ayrımların

[d] The practice of educating students with learning challenges in regular classes during specific time-periods based on their skills.
[e] Learners labelled as having 'special educational needs' are placed in mainstream education settings with some adaptations and resources, but on condition that they can fit in with pre-existing structures, attitudes and an unaltered environment.
[f] A process that helps to overcome barriers limiting the presence, participation and achievement of learners.
[g] Process of strengthening the capacity of the education system to reach out to all learners.

net ve tutarlı biçimde yer alması, Türkiye'nin uluslararası iş birliklerinde ve projelerde daha etkili ve görünür olmasını da sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergede Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler başlığı altında açıklanan eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzni

Çalışmanın etik onaya ihtiyacı yoktur.

Yazarların Katkı Oranı

Tüm yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Engelli hakları ulusal eylem planı (2023-2025).* https://aile.gov.tr/media/133056/engelli_haklari_ulusal_eylem_plani_23-25.pdf

Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, *6*(1), 7–16. https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587

Barnes, C. (1991). *Disabled people in Britain and discrimination: A case for anti-discrimination legislation*. Hurst & Co., London.

Birleşmiş Milletler [BM]. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

Birleşmiş Milletler [BM]. (2006). *Engelli haklarına ilişkin sözleşme*. T.C. Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı. https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf

Birleşmiş Milletler [BM]. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri İhtisas Komitesi*. https://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-Kalk%C4%B1nma-2030-Hedefleri-%C4%B0htisas-Komitesi

Brown v. Board of Education (1954). 347 U.S. 483. https://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/483/

Cambridge Dictionary. (t.y.). *Mainstream*. 24.06.2025. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mainstream

Catalyst Care Group. (t.y.). *Mainstreaming vs inclusive education*. 06.12.20242024. https://catalystgrp.co.uk/blog/mainstreaming-vs-inclusive-education/

Çitil, M. (2021). *Türkiye'de özel eğitim: Tarihsel, politik ve yasal gelişmeler* (3. baskı). Ankara: Vize Akademik.

Danışma Meclisi. (1982). Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu Tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler, Bütçe - Plan ve Millî Eğitim Komisyonları Raporları, (1/567). 26 Kasım 1982. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM__/d02/c021/dm__02021156ss0350.pdf

Dede, Ş. (1996). Kaynaştırma ve bütünleştirme: Tanım ve kavramlar üzerine. *Özel Eğitim Dergisi*, *2*(2), 91–94. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159261

Disability Rights California. (t.y.). *What do the terms mainstreaming, integration, full inclusion, and reverse mainstreaming mean?* 06.12.2024. https://serr.disabilityrightsca.org/serr-manual/chapter-7-information-

on-least-restrictive-environment/7-2-what-do-the-terms-mainstreaming-integration-full-inclusion-and-reverse-mainstreaming-mean/

Duman, G., & Kozikoğlu, İ. (2024). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algıları ve uygulamaları. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *10*(2), 60–80. https://doi.org/10.47714/uebt.1514508

Dunn, L. M. (1968). Special education for the mildly retarded: Is much of it justifiable? *Exceptional Children*, *35*(1), 5–22.

Education for All Handicapped Children Act of 1975, Pub. L. No. 94-142, 89 Stat. 773. (1975) https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-89/pdf/STATUTE-89-Pg773.pdf

Enç, M. (1980). Özel eğitim ve genel eğitimin ilişki ve etkileşimleri. *Eğitim ve Bilim*, *5*(26). https://doi.org/10.15390/ES.1980.2227

Enç, M. (2022). *Bitmeyen Gece* (28. baskı). Ötüken Yayınları.

Ferguson, P. M. (2014). Creating the continuum: J.E. Wallace Wallin and the role of clinical psychology in the emergence of public school special education in America. *International Journal of Inclusive Education*, *18*(1), 86–100. https://doi.org/10.1080/13603116.2012.757812

Gartner, A., & Lipsky, D. K. (1987). Beyond special education: Toward a quality system for all students. *Harvard Educational Review*, *57*(4), 367–395. https://psycnet.apa.org/doi/10.17763/haer.57.4.kj517305m7761218

Hazir, O., & Harris, R. (2025) Inclusive education in primary education teacher training in Türkiye: An absent curriculum? *Journal of Research in Special Educational Needs*, 25, 688–700. https://doi.org/10.1111/1471-3802.70002

Individuals with Disabilities Education Improvement Act of 2004, Pub. L. No. 108-446, 20 U.S.C. § 1400 et seq. (2004).

Jensen, A. R. (1969). How much can we boost IQ and scholastic achievement? *Harvard Educational Review*, *39*(1), 1–123. https://doi.org/10.17763/haer.39.1.l3u15956627424k7

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *5*(2), 1–13. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000080

Kurt, A. D., & Tomul, E. (2020). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *4*(7), 144–154.

Maarif Nazırlığı. (1869). *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi*. İstanbul.

Mercer, J. R. (1973). *Labeling the mentally retarded: Clinical and social system perspectives on mental retardation* (1. baskı). University of California Press. https://doi.org/10.2307/jj.8085376

Merriam-Webster. (2026). Mainstreaming. In *Merriam-Webster.com dictionary*. Erişim tarihi: 17 Haziran 2026, https://www.merriam-webster.com/dictionary/mainstreaming

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. baskı). Sage.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1953). *Beşinci Milli Eğitim Şurası: 5-14 Şubat 1953* [Rapor]. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164807_5_sura.pdf

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1975). Sayı: 15151. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15151.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1983). *2916 Sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu*. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc066/kanundmc066/kanundmc06602916.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1997). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname* (KHK No. 573). Resmî Gazete (Sayı: 23011, Tarih: 18.06.1997). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmî Gazete. https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeligi_son.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2010). *Okullarımızda neden, niçin, nasıl kaynaştırma: Yönetici, öğretmen ve aile kılavuzu*. https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/kaynastirma/kaynastirma.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2012). *Millî Eğitim istatistikleri: Örgün eğitim* 2012–2013. https://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmî Gazete. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/yonetmelik/7.5.24736.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2022*). Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları ulusal eylem planı*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/12081236_Ulusal_Eylem_PlanY_MayYs_2023.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023). *Millî Eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2023–2024*. https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/29151106_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2022_2023.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Kapsayıcı Eğitim*. https://egitimdebirlikteyiz.meb.gov.tr

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2025, 26 Haziran). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Etik Yönergesi*. https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2274.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2025). *Millî Eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2024–2025*. https://sgb.meb.gov.tr/istatistik_k/2425.pdf

Morsink, J. (1999). *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, drafting, and intent*. University of Pennsylvania Press. https://www.jstor.org/stable/j.ctt3fhrpm

Plessy v. Ferguson. (1896). 163 U.S. 537. https://www.archives.gov/milestone-documents/plessy-v-ferguson

Rodrigueza, C., & Garro-Gila, N. (2015). Inclusion and integration on special education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 191*, 1323–1327. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.488

Sakız, H., Ekinci, A., & Baş, G. (2020). Inclusive education for religious minorities: the Syriacs in Türkiye. *Social Inclusion, 8*(3), 296–306. https://doi.org/10.17645/si.v8i3.3073

Sakız, H., Ergün, N., & Göksu, İ. (2024). Developing and validating the Attitudes Towards Inclusive Education Scale (AIES) around contemporary paradigms of inclusion. *Asia-Pacific Education Researcher, 33*, 1053–1069. https://doi.org/10.1007/s40299-023-00772-8

Saraç, T., & Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(1). https://doi.org/10.17860/efd.83054

Sucuoğlu, B., Ünlü, E., Diken, İ. H., Demir, Ş., Ünlü, E., & Şen, A. (2019). *Özel eğitim terimleri sözlüğü*. Maya Akademi Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (1961). 1961 Anayasası. (Kanun No. 334). https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/

Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (2005, 7 Temmuz). *Engelliler hakkında kanun* (Kanun No. 5378). Resmî Gazete (Sayı: 25868). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707-1.htm

Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (2025, 25 Kasım). *Genel Kurul Birinci Oturum Tutanağı* [Tutanak no. 5307]. https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/5307

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (1994). *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2000). *The Dakar framework for action: Education for all: Meeting our collective commitments*. World Education Forum. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000121147

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2015). *Education for all 2000-2015: Achievements and challenges. EFA global monitoring report 2015*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232205

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education* . The United Nations Educational, Scientific and CulturalOrganization. https://doi.org/10.54675/MHHZ2237

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] Türkiye Millî Komisyonu. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Hedefleri İhtisas Komitesi. https://www.unesco.org.tr/Pages/108/219/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-Kalk%C4%B1nma-2030-Hedefleri-%C4%B0htisas-Komitesi

United Nations International Children's Emergency Fund [UNESCO]. (2017). *Inclusive education: Understanding article 24 of the convetion on the rights of persons with disabilities.* https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/IE_summary_accessible_220917_0.pdf

United Nations International Children's Emergency Fund [UNESCO]. (2022). *Inclusive education: Ensuring access, equity, and quality for all learners*. https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/IE_summary_accessible_220917_0.pdf

Warnock Report. (1978). *Special educational needs: Report of the committee of enquiry into the education of handicapped children and young people (The Warnock Report)*. Her Majesty's Stationery Office. https://www.education-uk.org/documents/warnock/warnock1978.html

Yılmaz, E., & Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilkokul öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *17*(03), 247–268. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.267316

Yükseköğretim Kurulu. (2018). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Ozel_Egitim_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf

Conceptual Transformation in Mainstreaming, Integration and Inclusive Education: A Systematic Literature Review

Abstract

This study examines the equivalents, definitions, and frequency of use of the concepts of "mainstreaming" (kaynaştırma), "integration" (bütünleştirme), "mainstreaming/integration" (kaynaştırma/bütünleştirme), and "inclusive education" (kapsayıcı eğitim) in national and international literature using a comparative approach. Articles indexed in TR Index between 2000 and 2024 were evaluated using a systematic literature review method. In line with the established criteria, 64,517 articles published in 127 journals were screened, and 317 articles were included in the descriptive content analysis process. The findings indicate that these concepts are frequently used interchangeably in literature and that various difficulties exist regarding compliance with international standards. Specifically, it was observed that the concept of "kaynaştırma (mainstreaming)" is mapped to English terms such as "inclusion," "mainstreaming," and "integration," while the concept of "kaynaştırma/bütünleştirme (mainstreaming/integration)" is represented by various expressions such as "inclusion," "mainstreaming/inclusion," and "inclusion/integration." While the concept of "bütünleştirme (integration)" does not feature prominently in the literature, the term "kapsayıcı eğitim (inclusive education)" has emerged in recent years as the equivalent of "inclusive education." To prevent conceptual ambiguities and ensure standardization, the study recommends conducting further research and applications aligned with international terminology.

Keywords: Integration, inclusion, inclusive education, mainstreaming, mainstreaming/integration